

1. Všeobecná ustanovení o právním jednání

1.1. K pojmu právního jednání

1. Právní jednání a procesní jednání

Pojmovými znaky právního úkonu jsou vůle, její projev, jakož i zaměření (směřování) vůle na právní následky, které právní předpisy s tímto projevem vůle spojují. Právním úkonem je projev vůle za předpokladu, že směřuje (zejména) ke vzniku, změně nebo zániku těch práv a povinností, které právní předpisy s takovým projevem vůle spojují. Nelze-li z objektivně zjevných okolností zjistit, že projev vůle ke zmíněným následkům směřuje, není tento projev vůle právním úkonem. Naproti tomu pod pojmem procesního úkonu účastníka občanskoprávního řízení se rozumí projev vůle adresovaný soudu, který směřuje k uplatnění procesních práv, ke splnění procesních povinností nebo k jiným procesním následkům, které s takovým projevem právní předpisy spojují. I když lze připustit, že některé procesní úkony mohou mít nejen procesní účinky, ale i hmotněprávní účinky, a z tohoto hlediska je lze považovat i za právní úkony ve smyslu ustanovení § 34 obč. zák.

NS 30 Cdo 2585/2007, ASPI ID: JUD158512CZ

Z odůvodnění:

Vzhledem k obsahu a při vázanosti uplatněným dovolacím důvodem žalobce v dovolání nastoluje právní otázku, zda může věřitel, který má vůči dlužníkovi vymahatelnou pohledávku napadnout odpůřčí žalobou dle ustanovení § 42a obč. zák. jeho procesní úkony, které učinil nebo měl učinit v občanskoprávním řízení, v němž bylo podle ustanovení § 150 odst. 3 obč. zák. pravomocným rozsudkem vypořádáno zaniklé společné jmění manželů dlužníka a jeho bývalé manželky, proti které odpůřčí žaloba směřuje.

Smyslem žaloby podle ustanovení § 42a obč. zák. (odpůřčí žaloby) je – uvažováno z pohledu žalujícího věřitele – dosáhnout rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je vůči němu neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon, jenž zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky. Rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůřčí žalobě vyhověno, pak představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu), vydaného proti dlužníku, domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným (právně neúčinným) právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, a to nikoliv proti dlužníku, ale vůči osobě, s níž nebo v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. V případě, že uspokojení věřitele z tohoto majetku není dobře možné, musí se věřitel – místo určení neúčinnosti právního úkonu – domáhat, aby mu ten, komu z odporovatelného právního úkonu dlužníka vznikl prospěch, vydal takto získané plnění. Odpůřčí žaloba je tedy právním prostředkem sloužícím k uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele v řízení o výkon rozhodnutí (exekučním řízení), a to postižením věcí, práv nebo jiných majetkových hodnot, které odporovaným právním úkonem ušly z dlužníkovy

majetku, popřípadě vymožením peněžité náhrady ve výši odpovídající prospěchu získanému z odporovatelného právního úkonu (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1703/1996, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem 26, ročník 2000). Dlužníkovy právní úkony zkracují pohledávku věřitele zejména tehdy, jestliže vedou ke zmenšení majetku dlužníka a jestliže v důsledku nich nastalé zmenšení majetku má současně za následek, že věřitel nemůže dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku dlužníka, ačkoliv – nebýt těchto úkonů – by se z majetku dlužníka uspokojil (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 5. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1912/2000, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem 35, ročník 2002 a rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1811/2000, uveřejněný v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu pod číslem C 457).

Dle ustanovení § 34 obč. zák. právní úkon je projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují. Z obsahu citovaného ustanovení vyplývá, že pojmovými znaky právního úkonu jsou vůle, její projev, jakož i zaměření (směřování) vůle na právní následky, které právní předpisy s tímto projevem vůle spojují. Právním úkonem je projev vůle za předpokladu, že směřuje (zejména) ke vzniku, změně nebo zániku těch práv a povinností, které právní předpisy s takovým projevem vůle spojují. Nelze-li z objektivně zjevných okolností zjistit, že projev vůle ke zmíněným následkům směřuje, není tento projev vůle právním úkonem. Naproti tomu pod pojmem procesního úkonu účastníka občanskoprávního řízení se rozumí projev vůle adresovaný soudu, který směřuje k uplatnění procesních práv, ke splnění procesních povinností nebo k jiným procesním následkům, které s takovým projevem právní předpisy spojují (§ 41 a násl. o. s. ř.). I když lze připustit, že některé procesní úkony mohou mít nejen procesní účinky, ale i hmotněprávní účinky, a z tohoto hlediska je lze považovat i za právní úkony ve smyslu ustanovení § 34 obč. zák., tento závěr na daný případ nedopadá.

Odpůrčí žaloba totiž směřuje vůči procesním úkonům, které mají jen procesní účinky. Z žádného z procesních úkonů dlužníka, kterým žalobce odporuje, nelze dovést, že by měly za právní následek hmotně právní účinky, které by vedly ke zkrácení uspokojení vymahatelné pohledávky žalobce ve shora uvedeném smyslu. Z uvedeného vyplývá, že nelze úspěšně uplatnit odpůrčí žalobu, kterou žalobce odporuje procesním úkonům dlužníka majícím za následek výlučně procesní účinky, přičemž se jedná o procesní úkony, které dlužník učinil nebo měl učinit v občanskoprávním řízení, v němž bylo podle ustanovení § 150 odst. 3 obč. zák. pravomocným rozsudkem vypořádáno zaniklé společné jmění manželů dlužníka a jeho bývalé manželky, proti které odpůrčí žaloba směřuje.

2. Platba jako právní jednání

Platba jako důsledek projevu vůle subjektu právního vztahu splnit peněžitý závazek je právním úkonem.

NS 23 Cdo 472/2008, ASPI ID: JUD186641CZ

Z odůvodnění:

Další právní otázka, na níž je rozhodnutí odvolacího soudu postaveno, je, zda je platba právní úkon, který by mohl být neplatný, či nikoli. K této otázce se vyjádřil Nejvyšší soud v usnesení ze dne 25. června 2008, čj. 32 Cdo 959/2008, v němž dovodil, že platba je důsledkem projevu vůle subjektu právního vztahu splnit peněžité závazek, proto nelze platbu považovat za právní skutečnost, ale za právní úkon. Nejvyšší soud nemá důvod se od tohoto názoru odchylovat, proto námitce dovolatelky, že platba nemůže být neplatným právním úkonem, nepřisvědčil. Platby, které provedla úpadkyně, jsou jednostrannými právními úkony, které mohou být z důvodu neexistence souhlasu Ministerstva financí prohlášeny za absolutně neplatné právní úkony podle § 39 obč. zák. pro rozpor se zákonem, jelikož za rozpor se zákonem je třeba považovat i jednání, které je v rozporu s rozhodnutím vydaným příslušným státním orgánem na základě zákonného zmocnění.¹

3. Oznámení o převodu členství v družstvu

Písemné oznámení dosavadního člena družstvu o převodu členství ve smyslu § 230 obch. zák. (ve spojení s písemným souhlasem nabyvatele členství) je právním úkonem, neboť s tímto projevem vůle zákon spojuje vznik/zánik konkrétních práv a povinností zúčastněných subjektů (přechod členských práv a povinností na nabyvatele ve vztahu k družstvu). To, že dohoda o převodu členských práv a povinností byla uzavřena, jsou strany dohody povinny družstvu oznámit. Odmítá-li dosavadní člen družstva učinit oznámení o převodu, může se nabyvatel členských práv a povinností domáhat splnění této povinnosti návrhem na nahrazení projevu vůle.

NS 29 Cdo 1367/2011, ASPI ID: JUD224037CZ

Z odůvodnění:

K uplatněnému nároku Nejvyšší soud uzavírá, že písemné oznámení dosavadního člena družstvu o převodu členství ve smyslu § 230 obch. zák. (ve spojení s písemným souhlasem nabyvatele členství) je právním úkonem, neboť s tímto projevem vůle zákon spojuje vznik/zánik konkrétních práv a povinností zúčastněných subjektů (přechod členských práv a povinností na nabyvatele ve vztahu k družstvu). To, že dohoda o převodu členských práv a povinností byla uzavřena, jsou strany dohody povinny družstvu oznámit. Odmítá-li dosavadní člen družstva učinit oznámení o převodu, může se nabyvatel členských práv a povinností domáhat splnění této povinnosti návrhem na nahrazení projevu vůle (§ 161 odst. 3 o. s. ř.).

¹ Srov. opačný názor, vyslovený v rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 531/2003: „Právním úkonem ve smyslu uvedeného ustanovení občanského zákoníku však není faktická činnost, byť se jí právní úkon provádí. Za takovou faktickou činnost nutno považovat i výplatu peněžních částek provedenou dlužníkem...“.

4. Nepodepsaná písemnost

Faxem zasláná nepodepsaná písemnost není projevem vůle konkrétní osoby směřující ke vzniku práv nebo povinností.

NS 32 Cdo 1735/2007

Z odůvodnění:

Dovolací soud dospěl k závěru, že odvolací soud nepochybil, dovodil-li, že žalované se nepodařilo prokázat doručení započtení své pohledávky žalobci, jestliže z provedeného dokazování v dané věci vyplynulo, že žalovaná provedla započtení tím způsobem, že odeslala žalobci dne 16. 3. 2001 nepodepsaný fax. Takový právní úkon není možno považovat za právně významný, neboť ve smyslu § 34 obč. zák. nelze nepodepsanou písemnost považovat za projev vůle konkrétní osoby směřující ke vzniku práv nebo povinností. Z dokazování ani nevyplývalo, že by žalobce obdržel písemný projev vůle započtení učiněný žalovanou ve smyslu § 580 obč. zák. v obálce, v níž byla posílána dohoda o vyrovnání vzájemných pohledávek a závazků a existence jednostranného započtení nevyplývala ani z průvodního dopisu ze dne 16. 3. 2001.

5. Pozvánka na valnou hromadu

Pozvánka na valnou hromadu či oznámení o jejím konání nejsou právním úkonem.

NS 35 Odo 755/2005, ASPI ID: JUD38252CZ

Z odůvodnění:

V otázce právní kvalifikace pozvánky na valnou hromadu [první část otázky uvedené ad a)] Nejvyšší soud zásadní právní význam v popsaném smyslu spatřuje (a potud má dovolání za přípustné), neboť tato otázka byla v rozhodování dovolacího soudu dosud řešena rozdílně. Jak Nejvyšší soud uzavřel v rozhodnutí ze dne 30. dubna 1997, sp. zn. I Odon 2/97, publikovaném v časopise Právní rozhledy č. 8/1997, nelze svolání valné hromady považovat za jednání společnosti ve vztahu ke třetím osobám. Tentýž závěr Nejvyšší soud potvrdil v rozhodnutí ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 29 Odo 1061/2004. V rozhodnutí ze dne 25. září 2001, sp. zn. 29 Odo 155/2001, nicméně Nejvyšší soud dospěl k názoru, že pozvánka na valnou hromadu je právním úkonem společnosti vůči společníkům, je tedy podrobena stejným pravidlům jako kterýkoli jiný právní úkon, zejména pokud jde o požadavek určitosti a srozumitelnosti.

Při řešení této otázky pokládá Nejvyšší soud za nutné dát přednost výkladu, podle něhož svolání valné hromady (pozvánka na valnou hromadu či oznámení o jejím konání) není právním úkonem. Tento závěr lze opřít o ustanovení § 184 odst. 3 obch. zák., podle něhož valnou hromadu akciové společnosti zásadně svolává představenstvo. Představenstvo akciové společnosti však jako orgán nemá vlastní působnost k právním úkonům. Kdyby svolání valné hromady mělo mít povahu právního úkonu,

muselo by se jednat o právní úkon společnosti, popř. jednotlivých členů představenstva, což ale odporuje citované dikci zákona.

Kdyby pozvánka na valnou hromadu či oznámení o jejím konání měly povahu právního úkonu, měly by vady takové pozvánky či oznámení za následek neplatnost tohoto právního úkonu podle obecných ustanovení o neplatnosti právního úkonu. Tím by se otevřel prostor pro samostatný soudní přezkum této platnosti, což by snížilo míru právní jistoty ve vztazích uvnitř společnosti, ale také odporovalo zásadě, podle níž může soud do vnitřních záležitostí akciové společnosti ingerovat jen v případech, kdy tak stanoví zákon. Tuto zásadu Nejvyšší soud dovodil v rozhodnutí ze dne 29. června 2005, sp. zn. 29 Odo 442/2004. Vady pozvánky na valnou hromadu či oznámení o jejím konání tak nanejvýš mohou založit důvod pro vyslovení neplatnosti usnesení přijatých na jednání valné hromady jimi svolaném, jak se ostatně dovolatel domáhá i v projednávané věci a jak Nejvyšší soud zvláště zdůraznil v rozhodnutí ze dne 26. června 2002, sp. zn. 29 Odo 694/2001.

Ani uvedený závěr nicméně nevyklučuje, aby se rovněž na pozvánku na valnou hromadu či na oznámení o jejím konání analogicky uplatnil požadavek určitosti a srozumitelnosti, jak Nejvyšší soud uzavřel v citovaném rozhodnutí ze dne 25. září 2001, sp. zn. 29 Odo 155/2001. Situace zde bude obdobná jako u usnesení valné hromady. Ačkoliv z ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu plyne, že usnesení valné hromady není právním úkonem společnosti (viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. prosince 1997, sp. zn. 1 Odon 88/1997), Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 5. srpna 2003, sp. zn. 29 Odo 1013/2002, přesto dovodil, že usnesení valné hromady musí být formulováno jasně, srozumitelně a jednoznačně.

Za otázku zásadního právního významu Nejvyšší soud pokládá (a také potud má dovolání za přípustné) rovněž otázku, zda musí být pozvánka na valnou hromadu či oznámení o jejím konání podepsána osobou, která valnou hromadu svolává [druhá část otázky uvedené ad a)]. Nejvyšší soud se ztotožňuje s názorem odvolacího soudu, že takový podpis není potřebný. Důvodem je skutečnost, že pozvánka na valnou hromadu či oznámení o jejím konání nejsou právním úkonem, a nemusí tedy splňovat podmínky ustanovení § 40 odst. 3 obč. zák. K tomu je znovu třeba dodat, že (nejde-li o výjimečný případ uvedený v ustanovení § 184 odst. 3 obch. zák., popř. v ustanovení § 182 odst. 3 obch. zák.) svolává valnou hromadu představenstvo (popř. dozorčí rada) jako kolektivní orgán společnosti podpisu nezpůsobilý, nikoliv jednotliví jeho členové. Rozhodne-li představenstvo o svolání valné hromady, může takové rozhodnutí realizovat kterýkoliv člen představenstva, anebo může představenstvo, poté, co přijalo rozhodnutí o svolání valné hromady, pověřit jeho provedením třetí osobu. Jen na okraj Nejvyšší soud poznamenává, že formální lpění na podpisu pozvánky či oznámení, jak požaduje dovolatel, by právní jistotu akcionářů samo o sobě nikterak nezvýšilo (již proto ne, že by se s ohledem na předepsané formy publicity oznámení začasť mohlo jednat nanejvýš o otisk takového podpisu). Ostatně, ani kdyby pozvánku na valnou hromadu či oznámení o jejím konání podepsal člen představenstva oprávněný jednat jménem společnosti, nebylo by tím postaveno najisto, že o jejím svolání rozhodlo představenstvo, tj. že valná hromada byla řádně svolána. Z požadavku

určitosti lze nanejvýš dovodit nutnost, aby z pozvánky na valnou hromadu či z oznámení o jejím konání bylo zřejmé, kdo valnou hromadu svolává (zda tak činí představenstvo, dozorčí rada, jednotliví jeho členové za podmínek uvedených v ustanovení § 184 odst. 3 obch. zák. či akcionář oprávněný k tomu soudem podle ustanovení § 181 odst. 3 obch. zák.).

6. Podání (žaloba) jako procesní úkon účastníka řízení adresovaný soudu

Vzhledem k tomu, že podání (a tedy i žaloba) je procesní, a nikoliv hmotněprávní úkon účastníka adresovaný soudu (i když není vyloučeno, aby řádný procesní úkon účastníka obsahoval i úkon hmotněprávní), nepřichází v úvahu aplikace ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák. o výkladu obsahu hmotněprávního úkonu, stejně jako ustanovení § 37 odst. 1 obč. zák. o neplatnosti právního úkonu z hlediska jeho neurčitosti.

NS 25 Cdo 732/2001, ASPI ID: JUD25207CZ

Z odůvodnění:

Vzhledem k tomu, že podání (a tedy i žaloba) je procesní, a nikoliv hmotněprávní úkon účastníka adresovaný soudu (i když není vyloučeno, aby řádný procesní úkon účastníka obsahoval i úkon hmotněprávní), nepřichází v úvahu aplikace ust. § 35 odst. 2 obč. zák. o výkladu obsahu hmotněprávního úkonu (jak se mylně žalobci domnívají), stejně jako ust. § 37 odst. 1 obč. zák. o neplatnosti právního úkonu. Námitka dovolatelů, že „jim soudy neumožnily, aby se o neurčitosti jejich podání ze dne 19. 8. 1998 dozvěděli před vydáním rozhodnutí ve věci samé“, je pak zcela bezpředmětná, a to zejména za situace, kdy tzv. blanketní podání ze dne 19. 8. 1998 bylo sepsáno advokátem, tedy osobou s právníckým vzděláním.

1.2. Způsob projevu vůle

7. Konkludentní projev vůle

Projev vůle je učiněn konkludentně, je-li učiněn jinak než výslovně, nicméně způsobem nevzbuzujícím pochybnosti o tom, co chtěl účastník projevit. Zjištění, zda z určitého jednání účastníků vyplývá nepochybně vůle určitého obsahu, je zjištěním skutkovým; posouzení právních důsledků této vůle je posouzením právním.

Úsudek o existenci konkludentně projevené vůle účastníka je třeba založit na úvaze vycházející z toho, co zjištěné vnější skutkové okolnosti v právních vztazích obvykle znamenají. Z hlediska závěru o obsahu projevené vůle není podstatná ani tzv. mentální rezervace jednatelova účastníka, tedy, zda účastník při